

УДК 316.32.019.51

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v056.2025.14>*А. О. Макарова*ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7270-0135>*кандидат філософських наук, доцент,**доцент кафедри філософії, соціології та релігієзнавства**Карпатського національного університету імені Василя Стефаника*

МІФОТВОРЧІСТЬ ЯК ШЛЯХ ДІЯЛЬНОСТІ: ВІД АРХЕТИПУ ЧЕРЕЗ СОЦІОКУЛЬТУРНУ ПРАКТИКУ ДО ІДЕОЛОГІЇ

Постановка проблеми. І в XXI столітті зберігається полемічний погляд на міф як джерело осмислення сьогоденної реальності – одні вчені вбачають у ньому буквальність, інші – контекстуальність, треті – інтертекстуальність, четверті – символічність, п'яті взагалі заперечують можливість пізнання реальності на основі знань, почерпнутих з міфу. На щастя, частка останніх порівняно невелика. В сучасному світі «емоджі» просто неможливо ігнорувати факти «фантазійної ідентичності», яка тотально практикується в соціальних мережах. Глибокі дослідження впливів, наприклад, анімованого рекламного продукту на розвиток світогляду молодих поколінь та їхні соціокультурні практики вже стали традиційними – їх проводять не лише психологи, а й соціологи, філософи, культурознавці, мовознавці. Наука XXI століття, збагачена відкриттями фізиків, хіміків, біотехнологів теж йде назустріч міфології як системі репрезентації моделей світобудови, шукає аналогії між внутрішніми особистими світами і сценаріями та зовнішніми, що розгортаються у просторах соціальних відносин («соціальна фізика»). Вже не лише постмодерністські, феноменологічні чи синергетичні дискурси «винаходять Бога» [1], а й повертається розуміння, що «світопорядок» як «детермінація гармоніями» представляється у міфології та точних науках дуже подібними фігурами – фракталами, що виражають собою «фрейми». Так, в основі теорії «фреймів», стверджують Н.Білокопитова та Карім Ель Гуессаб, «лежить ідея про те, що фрейми – це ментальні структури, які визначають, як ми сприймаємо світ. Вони допомагають відбирати й організовувати інформацію, задаючи, що є важливим, а що – ні. Фрейми можна свідомо формувати або змінювати (reframing) – особливо в контексті політики, релігії та ідеології» [2]. Теорія архетипів, систематизована К.-Г.Юнгом, використовує «фрактали» («мандали») як компактний спосіб передачі ідей, занадто загальних, щоб відповідати суб'єктивній множинності подій одного єдиного життя. Взаємопереплетення міфологіч-

них та життєвих сюжетів у синхронному та діахронному режимі створює «історію» і впливає на вибудову не лише буденних соціокультурних практик, а й – через них в тому числі – суспільних ідеологій як режимів активації політичних імперативів. Для України, яка перманентно «стоїть на роздоріжжі», активація «національної пам'яті» не в останню чергу залежить від уваги, яку приділяє громадськість дослідженню і практичній реалізації таких міфологічних «дзеркал» колективної підсвідомості у ідеологічних продуктах колективної свідомості. Ця думка у 2022–2025 роках є архетипною (основною, базисною, спрямовуючою), детермінуючою нашу спільну діяльність на відсіч ворога від рідної землі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Висуваючи тезу про символічну структуру як основу міфу, філософія споріднює міф із реальністю, буденністю як системою звичних раціональних практик. «Завдяки паралелі між міфологією та мистецтвом, здійсненій у межах означеної філософської поетики міфу, символізм поступово починає мислитись як атрибутивна ознака мистецтва, що надалі приведе до виникнення численних концепцій символу впритул до презентації його як універсальної естетичної категорії» – стверджує Н.Астрахан у монографії 2017 року «Література як утопія», і ми з нею погоджуємось [3, с. 79]. Цю думку в контексті аналізу української ментальної та політичної історії розгортають у своїх дослідженнях О.Висоцький [4], І.Держко, М.Мариневич, М.Мищенко. В.Слюсар також підкреслює, що у міфах або легендах «крім змісту, контенту має значення форма подання, для якої важливим часто є художня чи естетична складова» [5, с. 79]. Але не лише в естетиці, а і в ідеології проявляються суттєві впливи образності та символізму, особливо якщо трактувати їх як проєкції архетипу (Г.Дичковська [6], О.Гуцуляк). Так, Н.Астрахан спеціально розглядає «Літературний твір як простір оприявлення буттєвої поліфонії» та «Міф і символ у контексті проблеми синтезу гуманітарного знання»; з пози-

ції історіографічного досвіду досліджує співвідношення неоміфологізму і традиції А.Гоцалюк; образно-художній смисл архетипної символіки є об'єктом розгляду Т.Клименко; Р.Марутян висуває авторську модель структури історичного міфодизайну України; О.Морщакова виявляє смисложиттєвий зміст сучасної міфотворчості в контексті українських культурних традицій; Н.Ковтун досліджує тему історичної пам'яті як основи становлення політичної еліти в контексті політичної трансформації України початку ХХІ ст. [7]; Л.Суворова аналізує з позицій архетипно-міфологічної інтерпретації концепт смерті в малій прозі українського модернізму тощо [8].

Формулювання мети статті. Метою статті є презентація авторської класифікації архетипів та схематизації архетипної матриці як такої, що ілюструє перехід міфотворчості («образ») через соціокультурну практику («паттерн») до ідеології («символ») у діяльності як системі втілення шляху від «монологу» через «діалог» жл «полілогу».

Виклад основного матеріалу дослідження. У роздумах над темою архетипної детермінації соціальних практик звернення до пласту «міфології» є неunikним. Воно реалізується передусім як звернення до «образу», в тому числі художнього, але тим не завершується. Згадується віртуозно втілений групою «Плач Єремії» як музичний візуал образ «ріки забуття» у пісні Тараса Чубая «Каламутна вода» [9]; ще з більшою повагою згадується любов і пошана, з якою син переніс у музику слова батька. Зв'язок поколінь культурних героїв як наслідування є основною рисою культурної спільноти, і коли він розривається, культурі стає зле від нестачі питомо природніх для неї джерел. «Там, де переривається, нівелюється органічне формування світогляду, насамперед, міфологічного, з'являється сприятливий ґрунт для різних експериментів над індивідом і соціумом в цілому. Коли основа будь-якої світоглядної системи підринається, знецінюється, ставиться під сумнів, «істинне» знання розривається на фрагменти, позбавляється єдності, а то й зовсім вилучається із духовної традиції. У такій атмосфері стає можливим маніпулювання масовою свідомістю» [7, с. 60]. Здавалося б, яке відношення має міфологія до політичної практики сучасної державної машини, зайнятої економічним благополуччям своїх громадян – адже система освіти, наприклад, добре інформує (та екзаменує) їх з історії власного народу; сфера туризму прокладає маршрути та пропонує культурні заходи в усіх куточках України, і цього достатньо. Насправді, «імідж не є просто образом або комунікативною одиницею. Щоб бути інструментом

пропагандистської влади, щоб впливати на свідомість та поведінку, він має функціонувати як міф» (О.Висоцький) [4, с. 40]. Прихований механізм «національної деідеологізації» діє за архетипним принципом «образ – паттерн – символ» і виливається іноді у несподівані «кейси». Наприклад, така прозаїчна сфера, як монетарна політика держави, а конкретно, дизайн грошових знаків, якими обмінюється населення, у форматі своєї «історії» як зміни образів на грошових знаках (зміні їх вигляду) ілюструє навмисне чи випадкове знецінення іміджу України як персонально-структурної цілісності. Заміна паперових гривень на залізні в у прямому сенсі «РЕ-ФОРМИ» (2018–2025) – це насправді знищення місця для архетипної картини прекрасної живої України, представленої на паперових носіях:

1. своїми знаковими, міфотворчими (історичними) будівлями – «Град Володимира у Києві» (1 грн., 2014 р.), «Собор святої Софії» (2 грн., 2013 р.), «Церква в селі Суботов» (5 грн., 2015 р.), «Успенський собор Києво-Печерської лаври», (10 грн., 2015 р.), «Львівський оперний театр», 20 грн., 2018 р.), «Будинок Української Центральної Ради» (50 грн., 2014 р.), «Київський національний університет імені Тараса Шевченка» (100 грн., 2019 р.), «В'їзна вежа Луцького замку» (200 грн., 2014 р.), «Києво-Могилянська академія» (500 грн., 2018 р.);

2. своїми знаковими Українобудівниками (міфотворцями) в контексті інших фігур свого часу – Володимиром Великим («Град Володимира у Києві», 1 грн., 2014 р.), Ярославом Мудрим («Собор святої Софії», 2 грн., 2013 р.), Богданом Хмельницьким («Церква в селі Суботов», 5 грн., 2015 р.), Іваном Мазепою («Успенський собор Києво-Печерської лаври», 10 грн., 2015 р.), Іваном Франком («Львівський оперний театр», 20 грн., 2018 р.), Михайлом Грушевським («Будинок Української Центральної Ради» (50 грн., 2014 р.), Тарасом Шевченком («Київський національний університет імені Тараса Шевченка» (100 грн., 2019 р.), Лесею Українкою («В'їзна вежа Луцького замку» (200 грн., 2014 р.), Григорієм Сковородою («Києво-Могилянська академія» (500 грн., 2018 р.);

3. своєю знаковою «софійною» мудрістю, висловленою знаковими Українобудівниками – «Правда руська» (Ярославом Мудрим, «Собор святої Софії», 2 грн., 2013 р.), «А за віру хоч уміре, вольності бороніте» (Іваном Мазепою («Успенський собор Києво-Печерської лаври», 10 грн., 2015 р.), «Земле моя, всеплодюча мати, сили, що в твоїй движешь глибині, кра-

плю, щоб в бою сміліше стояти, дай і мені!» (Іваном Франком, «Львівський оперний театр», 20 грн., 2018 р.) «Історія України» (Михайлом Грушевським, «Будинок Української Центральної Ради» (50 грн., 2014 р.), «Свою Україну любіть, любіть її... во врем'я люте, в останню тяжкую минуту за неї Господа моліть» (Тарасом Шевченком, «Київський національний університет імені Тараса Шевченка», 100 грн., 2019 р.), «За правду, браття, єднаймося щиро, єдиний маєм правий шлях» (Лесею Українкою, «В'їзна вежа Луцького замку», 200 грн., 2014 р.), «Не равное всем равенство...» (Григорієм Сковородою, «Києво-Могилянська академія», 500 грн., 2018 р.) тощо (вислови наведено у сучасній орфографії, і – N.B. – на купюрах вони подані мовою авторів!).

«Картина», яку ми бачимо натомість, не просто мінімалістична – вона схематично клішована. З обігу вивели не гроші – з обігу в громадській свідомості виводяться образи – пам'ятки архітектури як національної культури, персони, гасла = паттерни, взаємообернені як дві сторони однієї медалі, а не просто монети, на якій «портрет в контексті» та тризуб як знак єдності українських історичних світів губляться на тлі малого шматка холодного блискучого металу, а основну увагу привертає номінал. Зв'язок «образу» з «історією» розірвано, десакралізовано, знищено. Наратив, в якому «герой – місце – слово» мали б стати частиною паттерну, скріпленого символом, не формується, не утримується, і отже, не звучить, не відлунує у підсвідомості, лишає її порожньою, а, як відомо, «святе місце порожнім не буває». «При такому підході, – зазначає Г.Дичковська, – ідеологічні проблеми сучасного суспільства виявляються не сьогочасними питаннями, а накопиченням невирішених справ попередніх поколінь ті навіть епох. Ідеологія – не просто формальна складова самоорганізації суспільства, а внутрішньо іманентний елемент системи. Причому «звільнення» від неї принципово неможливе, оскільки вона є складовою частиною структури. Можливі лише корекція й адаптація» [6]. Якщо придивитися до міфотворчості з цієї позиції, то стає ясно, що архетип є однією з визначальних підвалин формування культурно-національної, а не тільки культурної чи тільки національної, ідентичності. Л.Суворова слушно зауважує «співвідносність понять «концепт» – «архетип», що дає підстави для потрактування архетипу як базового, стійкого культурного метаконцепту. Завдяки образному втіленню концепт як поняття набуває естетичної трансформації в художньому творі, стаючи «художнім концептом», що функціонує в тексті як система, до якої входять

автор, традиція (хронологічний зріз, у якому творився текст), дійсність (поле знань про світ), читач (синхронне розуміння тексту, яке формується під впливом традицій сучасності й залежить від ідіосфери інтерпретатора) та мовна система, з якої автор і читач черпають ресурси для кодування тексту та розшифрування комунікативного коду» [8, с. 5]. Спорожня мовна система, з якої читач/глядач не може почерпнути ресурси для розкодування «загадкового коду» нації, лишається наодинці із фактом буденної злиденності, голою економічною чи симулятивною політичною ідеологіями. І в ситуації, коли «я забуваю твоє лице, я забуваю твоє ім'я – вода по шию», архетип виконує функцію Голосу з Несвідомого, що «далеко шепоче про сонце й чисте море» (Тарас Чубай, «Каламутна вода») [9].

Соціальні практики в умовах мультикультуральності закономірно демонструють «плюральність світів» як пістрявість органічних національних міфологій. Але надважливим є не загубити у цьому міфотворчому потоці власну історично-органічну унікальність. «Необхідність звільнення свідомості від ілюзій, нав'язаних наративними шаблонами, оновлення значення слів, усвідомлення формотворчої сили фантазії та наративу» [10, с. 50], як підкреслює Є.Канчура, є завданням нашого часу. Повернення до читання українських класиків має бути безперервним, перманентним – не тлом ідеології, а її тілом, – і, як зафіксовано у поступальному русі «грошових імоджі» – історично детермінованим – від витоків держави до її сьогодення. Це ж саме справедливо стосовно персональної історії. У конструюванні цієї безперервності як органічної дуже допомагають практики, наприклад, «сторітеллінгу» як трансформації традиції усного передання: «Історію потрібно зробити «живою». Вона повинна бути насиченою при численних переказах» – висновує А.Гаргат [11, с. 49]. Сторітеллінг також «працює» як сучасна форма співставлення сценаріїв через наратив. Історії «взаємодоповнюються», починають звучати не як монологи, а як полілоги, що складаються з діалогів.

Так чи інакше, а «у процесі перетворення факту історії на акт літератури відбувається трансформація, ідеологія та політика впливають на літературу, яка виконує «держзамовлення» та фальсифікує історію (не реалії життя, а ідеологія моменту)» [12, с. 188]. Цікавим в такому ракурсі видається співставлення форматів «коміксу» і «роману» як двох типів міфологічного наративу – стислого і розгорнутого – як таких, що «прагнуть змодельовати ситуацію, яка дає змогу осмислити роль ілюзії, протиставля-

ючи її фантазії як свідомому акту творчості» (зокрема, таку демаркацію проводить Є.Канчура [10, с. 48–49]). Як зазначає дослідниця, формат «коміксу» завдяки таким прийомам, як «діалогічність, драматизація, єдність часу, місця та дії» не дає змоги по-перше, безпосередньо висловити власну оцінку подій, а, по-друге, не дає місця звільненню від ілюзій завдяки активації та активізації історичної пам'яті. Синхронність заважає побачити діахронічний полілог діячів, ціннісні підстави їх виборів та моделі поведінки як принципи. Адже саме у «романі» герої постають у своїх справжніх характерах і звичках, а не схематично вимріяних ностальгізованих «образах», розглядаються об'єктивно, без «прикрашань». Роман як полілог надає більше – і простору, і часу – розмірковуванням неоднозначних героїв, розділяючи їх на головних та другорядних, вимальовуючи контекст не як тло, а як соціально-культурне середовище. Звичайно, грає роль і розділення «художнього роману» та «історичного роману» як певної хроніки.

Проте і схематичне, ритуальне відтворення традицій та історії у обрядах як засіб активації історичної пам'яті про національну ідентичність, відбиту у візуальному коді, мають у соціокультурному та державному житті вагоме, іноді вирішальне значення. На імідж політика безпосередньо впливає його підтримка чи ігнорування національних звичаїв народу, який він представляє. Грамотність та безграмотність у випадках презентації такого коду суттєво підвищує чи, навпаки, псує імідж політика, виставляє його як «симулякр». І ця практика теж є полем глибоких маніпуляцій, наприклад, на вірі, спорті, освіті, економіці. Найбільш репрезентативним, звісно, є використання мови народу, який представляє політик. Наратив, здійснений від імені персонажа (наприклад, України) чужою цьому персонажу мовою, руйнує імідж політичного актора, робить усю промову постановочною, штучною. В той же час промова мовою країни, в яку політичного лідера запрошено із візитом, перед народом цієї країни, додає до його іміджу позитиву – звичайно, якщо відносини між державами не знаходяться у «гарячій» стадії конфлікту.

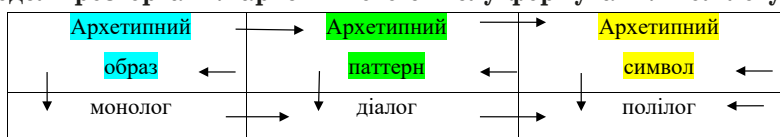
Вагомою, в кінцевому підсумку, виявляється початкова ідея, яку на рівні архетипу закладено в образи, взаємодія яких складає паттерни і згодом символізується у процесі практики. Вся ця

система діє органічно. Абстрактна ідея «втраченого в реальності але існуючого у пам'яті» часопростору та стану формує «образ», трансльований монологом, далі закріплюється у співставленні образів через діалог у «паттерні» і зрештою передається в маси як «символ», звідки в діяльності можна повернутися назад – через паттерн до формування нового, сучасного образу. Дуже промовистим в цьому сенсі є тлумачення мови як символічного коду, який передає «в слові «Ми» – сто тисяч «я»». Символ держави як ідеологічної цілісності теж кодує образи національних паттернів. Тобто «символ» – реальність багатогранна, на відміну від «образу», який відображає окремого персонажа в картині паттерну як системі образів, робить з актора соціально (та ідеологічно) спрямований типаж.

На нашу думку, на такому механізмі засновано створення не лише автентичного культурного матеріального продукту – від рецепту «борщу» до схеми «вишиванок», а й продукту політичного – партій, «влади» та «опозиції», програм «реформ» та «інвестицій» тощо. Всі вони однаковою мірою, на наш погляд, є продуктами перетворення «несвідомого» у «свідоме» в часово-просторових координатах певної реальності (особистої, соціальної, суспільної, державної). Так, ідея України як квітучого, незалежного і вічного «часопростору», в якому реалізується стан щастя, перспективи, – надихає під час війни на створення образів, які втілюються через психологічний та поведінковий паттерн у культурні продукти, які, у свою чергу, є символами такого стану і часопростору.

Підсумовуючи, перефразуємо початок нашої статті: будучи феноменами за своєю суттю, всі архетипи тим не менше виражають різні ступені зв'язку з матеріальною реальністю, являючи переходи від найбільш абстрактних, феноменальних об'єктів до найбільш фізично, емпірично реалізованих, і навпаки. Міфотворчість здатна переростати у ідеологію тому, що в системі діяльності архетипно присутня часово-просторова матриця як базова ідея, відтворення якої у діяльності приносить (конструює) певний стан, виражений символічними структурами. За нашим підходом, діяльність постає процесом трансформації ідеальних метасуб'єктних та метафізичних основ (законів) буття у суб'єктні, фізичні закони.

Структурна модель розгортання архетипного смислу формування полілогу через монолог

Так, архетип «долі» як абстрактної невідомості, наділеної абстрактним же, але смыслом, у людській свідомості трансформується у очікування, що формулюються у мові як «тропоси» (способи конкретного існування), як емоційні стани, налаштованості, настройки. Питання про сенс життя або сенс смерті викликає в людини стан стурбованості, надії, страху, щастя, сподівання на успіх чи справедливність. Наступним кроком реалізації (на противагу віртуалізації) архетипу являється викликання реальності через ритуал (налаштування на стан «дорослості», прилучення до сакрального через ініціацію, набуття стану звільнення як практичної боротьби з долею, відтворення ритуалів омоложення (вічного повернення) як протидії часу) тощо. Здійснивши ритуал (активувачи етичні архетипи як звичаєві системи дій, що легітимують людську якість), людина переходить до рівня персонального втілення чеснот у певному дієво-інструментальному іміджі, що потягне згодом формування образу, – вираженому не просто звичкою, а сакралізованому нахилами та талантами, формуючи представника певного роду діяльності як Обранця Долі, що формує закон у певному місці (часопросторі), апелюючи при цьому до символів.

Проявимо структуру архетипу як елементу міфу, зважаючи на те, що символ у нашій концепції є його заключною, але не кінцевою, ланкою, а вся система в цілому являє собою шестигранник, а не пряму лінію. Читати дану схему слід проти часової стрілки – оскільки «символ» є полем «ідеалізації» «у-топії» через «тропос» як міфосферу та «етос» у антропосфері, а образ – полем «матеріалізації» у «номосі» та «топосі» як ідеологічних сферах.

Весь цей ланцюг розгортається у свідомості людини як процес конструювання матерії з ідеї, буквально втілення універсальної ідеї у фізичній істоті, що живе у певному часі та просторі і володіє матеріальними атрибутами здійснення діяльності, здобутими і утримуваними як законно легітимований знак Обранства. Соціальні інститути в такому ракурсі виступають сукупністю легітимованих практик із відтворення сакрального, ідеального сенсу через окремих повноважних представників і системою ініціацій та атрибутів (організацій – «топос», та інструментів – «ноумен»). Такий погляд на діяльність узгоджується із думками Платона, І.Канта та Г.Гегеля, а також К.-Г.Юнга, який вважав архетип вісью, на яку накручується реальність конкретної людини. Він суперечить механістичним та матеріалістичним підходам, в яких людина уявляється машиною, що беззаперечно і за суспільним замовленням (ідеологією) виконує конкретний обсяг роботи, незважаючи на особисті обставини. Інтегральний психологічний діяльнісний підхід, за яким діяльність має культурно-історичне та соціокультурне значення, враховує як зміни абсолютних об'єктивних параметрів буття, так і суто людські, суб'єктивні часово-просторові обставини. Але для пояснення, наприклад, причин збройного нападу т.зв. російської федерації на мирну Україну лише психологічний підхід не спрацює – потрібно чітко визначити фракталізовану «ціннісно-символічну конфігурацію» архетипу, щоб зрозуміти – чому треба безжально «розрубати» те, що подається як «відносини» чи «спілкування», будучи насправді моделлю тотальної ненависті архетипу «тоталітаризму» до архетипу «демократії», символізованого Україною.

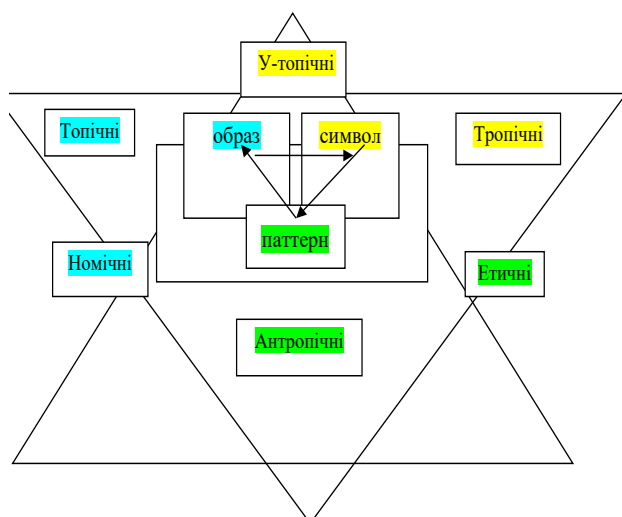
Авторська класифікація архетипів з позицій діяльнісної реалізації

Категорія	значення	Архетип
У-топічні	Від «u-topos» – позбавлений місця Гранично абстрактні сенси реальності, межові категорії, універсальні процеси, що не мають визначеного образу, місця та втілюються у різноманітних фігурах та символах	Життя, смерть, час, майбутнє, минуле, теперішнє, рух, шлях, доля, сакральне, профанне...
Тропічні	Від «tropos» – спосіб існування Абстрактний результат дій людини, спрямованих на досягнення (вхоплення, оволодіння) таїною утопічних субстанцій; відчуття, емоції, стани, спричинені цими діями	Щастя, успіх, любов, ненависть, страх, віра, надія, безпека...
Етичні	Від «etos» – звичай, ритуал Дія людини, спрямована на досягнення (вхоплення, оволодіння) таїною утопічних субстанцій	Ініціація, трансформація, вічне повернення, учнівство, протистовиство долі...
Антропічні	Від «anthropos» – людський Формування системи, комплексу діяльності, заснованого на відборі напрямку чи сенсу дій, втіленого через правила етосів щодо тропосів	Мудрець, Володар, Творець, Блазень, Дбайливий, Коханець, Простодушний, Бунтар, Маг, Шукач, Славний малий...
Номічні	Від «nomos» – закон, норма Предметні знаки легалізації єдності утопічних та етичних, тропічних та антропічних сенсів, що сакралізуються	Сонце, слово, чаша, хрест, зірка, місяць, дерево, трон, вінець, прапор, гімн...
Топічні	Від «topos» – місце Реалізація антропічно-номічних діяльних комплексів у ідеалізованому місці та часі (топосі)	Дім, Хата, Храм, Поле, Море, Сад...

Авторська типологічна класифікація архетипів

Архетипний символ (Знак, полілог)	Архетипний паттерн (Об'єкт, діалог)	Архетипний образ (Суб'єкт, монолог)
Фізичні (метасуб'єктні) субстанції	Трансфізичні (інтерсуб'єктні) субстанції	Фізичні (суб'єктні) субстанції
Топічні	Антропічні	Тропічні
Номічні	Етичні	У-топічні

У графічному представленні ця класифікаційна схема виглядатиме як архетипний фрактал (матриця або ж мандала):

Висновки. В цілому міф слід розглядати як модель реальності, закодовану альтернативною символічною мовою. Її розкодування у мистецтві як соціокультурній практиці та ідеології як символічній матриці здатне розкривати та інтерпретувати світи реального як прихованого і віднаходити механізми творення суспільної реальності за принципами реалізації архетипного смислу у суспільній діяльності.

Література

1. Климишин І. А. Вчені знаходять Бога. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2010. 136 с.
2. Білокопитова Н., Ель Гуессаб К. Суфізм як фрактальна структура свідомості: аналіз через теорію фреймів та послідовність Фібоначчі. *Вісник гуманітарних наук*. 2025. (10). <https://doi.org/10.5281/zenodo.16916870>
3. Астрахан Н. І. *Література як утопія*. Інший. Видавничий дім Дмитра Бураго. Київ : 2018. 285 с.
4. Висоцький О. Політичний імідж: міфологічні та пропагандистські виміри формування й функціонування. *Імідж і репутація: сучасні тенденції і виклики: Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 20–21 берез. 2020 р. / М-во освіти і науки України, М-во культури України. Київ. Нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2020. 274 с. С. 38–50.*
5. Слюсар М. В. Міфічне та міфізація в медіа просторі і рекламі: теоретико-методологічні проблеми. *Українська полоністика*. 2018. Вип. 15. С. 76–84.
6. Дичковська Г.О. Політична ідеологія: раціональне та ірраціональне владного дискурсу. *Незалежний культурологічний часопис*. Львів. URL: https://www.ji-magazine.lviv.ua/dyskusija/2012/Dychkovska_Politychna_ideologija.htm (дата звернення: 30.10.2025).
7. Ковтун Н. М. Рефлексія архетипу культурного героя в українській духовній традиції. *Українська полоністика*. 2007. (3–4). Р. 60–72.
8. Суворова Л. С. Концепт смерті в малій прозі раннього українського модернізму: архетипно-міфологічна і філософська інтерпретація. *Автореферат thesis, Національна академія наук України*. 2017.
9. Чубай Т. Каламутна вода. URL: <https://nashe.com.ua/song/14> (дата звернення: 20.08.2021).
10. Канчура Є. О. Відтворення класичного сюжету засобами фентезі доби постмодернізму: інтермедіальний контекст. *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. Філологічні науки*. 2019 (91). Р. 44–52.
11. Гаргат А. Сторітеллінг – інтерактивна розповідь. Креативність особистості як фактор інноваційного розвитку суспільства : *збірн. наук. праць*. Вип. 2. Житомир : ФО-П Левковець Н.М., 2020. 188 с. С. 47–53.
12. Половко О. Політика і література: історичні форми взаємодії. *Вісник Львівського університету. Серія Філософсько-політологічні студії*. 2021. Вип. 34, С. 187–192.

Анотація

Макарова А. О. Міфотворчість як шлях діяльності: від архетипу через соціокультурну практику до ідеології. – Стаття.

У статті висвітлюються аспекти впливу архетипу як виразу міфотворчості на соціокультурні практики та ідеологію. Аналіз спрямовано на розкриття специфіки архетипу як символічної системи, в якій діяльність (як соціокультурна, так і ідеологічна) детермінується зв'язком «образ» – «паттерн» – «символ». Міф та міфотворчість представляються як такі, що актуалізують зв'язок поколінь культурних героїв і історичне наслідування як основну рису культурної та політичної спільноти. Проводиться думка, що саме міф і міфотворчість містять у своїй суті інструменти ідентифікації реальності, які дозволяють відділити ілюзію, як небезпеку, від історії. Наводиться приклад однієї з українських соціокультурних практик останніх років, зокрема, монетарної реформи; її значення висвітлюється з позиції архетипного підходу. Наголошується на необхідності активації «національної пам'яті» як практичної реалізації міфологічних «дзеркал» колективної підсвідомості у ідеологічних продуктах колективної свідомості. Використовуючи терміни «нарратив», «монолог», «діалог», «полілог», автор конструє структурну модель розгортання архетипного смислу у форматі «суб'єктність – інтерсуб'єктність – метасуб'єктність». На її основі автором пропонується типологія архетипів, представлена у вигляді фракталу-матриці, що класифікує архетипи за площинами системної реалізації: «образ» («номічні», «топічні»), – «паттерн» («етичні», «антропічні») – «символ» («утопічні», «тропічні»). Наголошується, що початкова ідея «втраченого в реальності, але існуючого у пам'яті» часопростору втілюється в діяльність на рівні архетипу, що формує «образ», трансльований монологом, який закріплюється у співставленні образів через діалог у «паттерні» і передається в маси як «символ» ідеалізованого через міфотворчість світу, звідки у діяльності можна повернутися назад – через паттерн до формування нового, сучасного образу матеріалізованого світу.

Ключові слова: архетип, діяльність, практика, міф, ідеологія, образ, паттерн, символ, нарратив.

Summary

Makarova A. O. Myth creativity as a way of activity: from archetype through socio-cultural practice to ideology. – Article.

The article highlights aspects of the influence of archetypes as expressions of myth-making on sociocultural practices and ideology. The analysis aims to reveal the specifics of the archetype as a symbolic system in which activity (both sociocultural and ideological) is determined by the connection between “image,” “pattern,” and “symbol.” Myth and myth-making are presented as actualizing the connection between generations of cultural heroes and historical imitation as the main feature of a cultural and political community. The idea is put forward that it is myth and myth-making that contain within themselves the tools for identifying reality, which allow us to separate illusion, as a danger, from history. An example is given of one of the Ukrainian sociocultural practices of recent years, namely monetary reform; its significance is highlighted from the perspective of the archetypal approach. The author emphasizes the need to activate “national memory” as a practical realization of mythological “mirrors” of the collective subconscious in ideological products of collective consciousness. Using the terms “narrative,” “monologue,” “dialogue,” and “polylogue,” the author constructs a structural model of the unfolding of archetypal meaning in the format “subjectivity – intersubjectivity – metasubjectivity.” On this basis, the author proposes a typology of archetypes, presented in the form of a fractal matrix that classifies archetypes according to the planes of systemic realization: “image” (“nomic,” “topical”), “pattern” (“ethical,” “anthropic”), and “symbol” (“utopian,” “tropical”). It is emphasized that the initial idea of “lost in reality, but existing in memory” of time-space is embodied in activity at the level of the archetype, which forms the “image,” translated by a monologue, which is fixed in the comparison of images through dialogue in a “pattern” and transmitted to the masses as a “symbol” of a world idealized through myth-making, from where one can return in activity – through a pattern to the formation of a new, modern image of the materialized world.

Key words: archetype, activity, practice, myth, ideology, image, pattern, symbol, narrative.

Дата надходження статті: 30.10.2025

Дата прийняття статті: 12.11.2025

Опубліковано: 15.12.2025